

Číslo zápisu: 163

Znenie označenia pôvodu: **Fatra**

Dátum zápisu: 8.10.1997

Prihlasovateľ: Stredoslovenské žriedla, a. s., Budiš, 038 23 Dubové pri Turčianskych Tepliciach, SK;

Typ produktu: Prírodná minerálna voda a pramenitá voda

Špecifikácia/vymedzenie výrobku:

Názov: **Fatra**

Opis poľnohospodárskeho výrobku, potraviny, použitých surovín, ich základných fyzikálnych, chemických, mikrobiologických alebo organoleptických vlastností:

Prírodná liečivá voda Fatra je mikrobiologicky bezchybná podzemná voda s pôvodom v podzemnej vrstve, vyvierajúca z prameňa cez umelo vytvorený otvor. Liečivá voda je využívaná zo zdroja s označením BJ-4.

Vyhláškou Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 89/2000 Z. z. bol uznaný zdroj podzemnej vody s označením BJ-4 v obci Martin, v katastrálnom území Martin - Záturčie za zdroj prírodnej liečivej vody. Zdroj podzemnej vody je klasifikovaný ako prírodná liečivá voda, stredne mineralizovaná, hydrogenuhličitanová, sodná, uhličítá, hypotonická, studená so zvýšeným obsahom amoniaku prírodného pôvodu a kyseliny metafosforitej.

Prírodná minerálna voda Fatra II. je mikrobiologicky bezchybná podzemná voda s pôvodom v podzemnej vrstve, vyvierajúca z prameňa cez umelo vytvorený otvor. Minerálna voda je využívaná zo zdroja s označením BJ-2.

Výnosom Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 694/1996-A zo dňa 11. 3. 1996, registrovaným ako oznámenie Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky 117/1996 Z. z., bol vyhlásený zdroj podzemnej vody s označením BJ-2 v obci Martin, v katastrálnom území Martin - Záturčie za zdroj prírodnej minerálnej vody. Zdroj podzemnej vody je klasifikovaný ako prírodná minerálna voda, slabo mineralizovaná, hydrogenuhličitanová, sodná, so zvýšeným obsahom amoniaku prírodného pôvodu, studená, hypotonická.

Vymedzenie zemepisnej oblasti:

Územie, na ktorom sa uskutočňuje ťažba a výroba prírodnej liečivej vody Fatra a prírodnej minerálnej vody Fatra II., leží v intraviláne mesta Martin - Záturčie, kraj Žilina. Oblasť zdroja prírodnej liečivej vody sa nachádza v severozápadnej časti Turčianskej kotliny. Turčianska kotlina je zo slovenských kotlin z hľadiska geomorfologického najvýraznejšia. Patrí ku vnútorným kotlinám centrálnych Karpát. Kotlina je po svojom obvode lemovaná na severe kriváňskou skupinou Malej Fatry, na východe Veľkou Fatrou, na juhu severnými výbežkami Kremnického pohoria a na západe pohorím Žiar a lúčanskou skupinou Malej Fatry. Kotlina je výraznou priekopovou prepadlinou obmedzenou prevažne pozdĺžnymi zlomami. Kotlinu odvodňuje rieka Turiec, ktorá preteká zhruba stredom kotliny v smere juh-sever. Jej významnejšie prítoky sú hlavne Žarnovica, Blatnický potok, Belanský potok a Suchá Vrica.

V celej zemepisne definovanej oblasti výskytu prírodnej minerálnej vody Fatra II. a prírodnej liečivej vody Fatra boli vytýčené ochranné pásma, ktorých účelom je chrániť túto žriedlovú oblasť pred akýmkoľvek poškodením, hospodárskou, poľnohospodárskou a inou činnosťou, ktorá by mohla narušiť doterajší stav, výdatnosť, výnimočné chemické zloženie a zdravotnú bezchybnosť týchto vôd.

Ochranné pásmo prírodných minerálnych vôd a prírodných liečivých vôd je územie, na ktorom sú určené opatrenia a podmienky v záujme zachovania ich kvalitatívnych a kvantitatívnych hodnôt a racionálneho využívania.

Na základe získaných poznatkov o geologických, technických, hydrodynamických a geochemických pomeroch sú vytýčené hranice ochranného pásma I. stupňa a hranice ochranného pásma II. a III. stupňa vyhláškou Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 20/2000 Z. z., ktorou sa vyhlasujú ochranné pásma prírodných zdrojov minerálnych stolových vôd a prírodného liečivého zdroja v obci Martin. Územie ochranného pásma I. stupňa prírodných liečivých zdrojov a zdrojov prírodných minerálnych vôd v Martine je v okrese Martin, v katastrálnych územiach Martin a Záturčie.

Územie ochranného pásma II. a III. stupňa v Martine je v okrese Martin, v katastrálnych územiach Benice, Bystrička, Dražkovce, Košťany nad Turcom, Lipovec, Záturčie, Martin, Príbovce, Priekopa pri Martine, Sučany, Trebstovo, Trnovo, Turčianske Kľačany, Turčiansky Peter, Valča, Vrútky a Žabokreky.

Ochranné pásma zdrojov prírodných minerálnych vôd a prírodných liečivých zdrojov v Martine sú vymedzené na základe výsledkov hydrogeologického prieskumu a návrhu záverečnej správy: Martin - Fatra, ochranné pásma (Bergerová a kol., 1996).

Dôkaz o pôvode:

Údaje o tom, že prírodná liečivá voda Fatra a prírodná minerálna voda Fatra II. pochádza z vymedzenej zemepisnej oblasti, sú čerpané najmä z kroniky závodu Fatra. Dôkaz o pôvode prírodnej liečivej vody siaha až do roku 1930. V tomto roku objavil veľkostatkár Reichel v bezprostrednej blízkosti mesta Turčianskeho Svätého Martina minerálny prameň. Majiteľ prameňa ocenil bohatosť liečivých látok tejto vody a započal budovať studňu s hĺbkou 118 m. Po dvoch rokoch bolo nutné započat' budovanie novej studne, keďže stará sa zasypala. Nová studňa bola hlboká 172 m. Chemické rozboru potvrdili, že je to vzácna alkalickej sodno-uhličítá voda, s bohatým obsahom oxidu uhličitého. Lekárske posudky boli uverejnené v Bratislavských lekárskech listoch v r. 1931. Pretože infiltračnou oblasťou prírodnej liečivej vody sú aj východné svahy Malej Fatry, dostala názov „FAT-RA“. V lete v roku 1933 voda prestala tiecť a pre neustávajúci záujem o túto vodu dal Ján Reichel starší vyvŕtať nový vrt s označením TN-4 do hĺbky 172 m. Nový chemický rozbor opäť potvrdil pôvodné zloženie liečivej vody. Liečivá voda z vrtu TN-4 bola využívaná na účely plnenia do spotrebiteľského balenia na jednoduchých výrobných zariadeniach, ktoré boli obsluhované ručne až do roku 1944, kedy bolo zariadenie odmontované, aby nedošlo k jeho poškodeniu počas vojnového obdobia.

V roku 1946 bol závod Fatra prevzatý do správy Povereníctva zdravotníctva a v roku 1948 bol zoštatnený. V roku 1953 bola prevedená rekonštrukcia závodu a vzhľadom na to, že vrt po rokoch strácal na svojej kvalite, z dôvodu zanesenia kalom, bol v roku 1954 vybudovaný nový vrt CN-1 do hĺbky 403 m. Vrt bol po čerpacích skúškach zlikvidovaný, pretože nezabezpečil požadovanú výdatnosť. V období od roku 1956 až do roku 1969 bol správcom a využívatelom predmetných zdrojov štátny podnik Západoslovenské žriedla, š. p. Počas tohto obdobia bol v areáli plniarne vyvrtaný nový vrt v poradí štvrtý s označením BJ-2, ktorý bol ukončený až v roku 1969, pretože bolo vrtané až do hĺbky 909 m. Ani v tejto hĺbke sa však nenašlo očakávané žulové podložie. Najpriaznivejšie hydrogeologické pomery boli zistené v hĺbke 140 m a tieto horizonty boli zachytené na exploataciu plniarne. V roku 1970 bol vybudovaný nový areál s modernejšou technológiou. V roku 1975 bol v lokalite vybudovaný náhradný zdroj pre potreby plniarne s označením BJ-3. Vzhľadom na to, že čerpacie skúšky na vrte BJ-3 prebiehali súčasne za odberu vody zo zdroja BJ-2, nebolo možné s presnosťou určiť doporučené odberné množstvo. Vrt bol preto zlikvidovaný. Koncom 80. rokov liečivá voda zo zdroja BJ-2 strácala na svojej kvalite a z tohto dôvodu bola vtedy na základe platných predpisov preklasifikovaná na prírodnú minerálnu stolovú vodu (prírodná minerálna voda).

V rokoch 1990 až 1991 bol vykonaný hydrogeologický prieskum overenia možnosti vyvrtania doplnkového zdroja na plnenie prírodnej liečivej vody v závode Fatra, na základe ktorého bol zrealizovaný vrt BJ-4 s kvalitou vody s liečivými účinkami s obdobným chemizmom vody ako z vrtu BJ-2. Zdroj sa začal využívať až v roku 1998 a je využívaný až dodnes.

Po privatizácii štátneho podniku a vytvorení akciovej spoločnosti Stredoslovenské žriedla, a. s. v roku 1994 sa oprávneným užívateľom zdrojov prírodnej liečivej vody Fatra (zdroj BJ-4) a prírodnej minerálnej vody Fatra II. (zdroj BJ-2) stala spoločnosť Stredoslovenské žriedla, a. s.

Opis spôsobu získavania, prípadne opis originálnych, nemenných miestnych spôsobov výroby:

Prírodná liečivá voda: Prírodná liečivá voda Fatra sa získava z podzemného zdroja v hĺbke 200 m. Oblasť zdroja prírodnej liečivej vody sa nachádza v severozápadnej časti Turčianskej kotliny. Turčianska kotlina vznikla pôvodne ako výbežok tortónskej panvy Podunajskej nížiny. V sarmate po vyzdvihnutí priečnej hrásti Žiaru a vulkanitov Kremnického pohoria sa osamostatnila. Vlastnú výplň Turčianskej kotliny tvoria sedimenty paleogénu a neogénu. Paleogén vystupuje v kotline len v malom rozsahu na jej východnom okraji na styku s mezozoikom Veľkej Fatry. Zaraduje sa k epimiogeosynklinálnemu vývoju centrálného karpatského paleogénu. Zastupuje ho bazálne súvrstvie.

V jeho nadloží vystupuje flocovo-pieskovcové súvrstvie vo fľyšovom vývoji. Neogén Turčianskej kotliny sa rozdeľuje na dva vrstevnaté komplexy – martinské a diviacké vrstvy. Martinské vrstvy majú tri vývoje, a to bazálne a okrajové fácie (prevažne karbonátové miestami polymiktné štrky až zlepenca a sladkovodné vápence), stredné súvrstvia (polohy synsedimentárnych sarmatských andezitových a rhyolitových tufov a tufitov, ktoré laterárne a z časti aj nadložie prechádzajú do fácie vápniatých fľov) a najvyššie fácie (predstavujú íly a štrky rôzneho stratigrafického rozpätia). Diviacke vrstvy vystupujú v južnej časti kotliny v nadloží martinských vrstiev.

Fyzikálno-chemické vlastnosti tejto prírodnej liečivej vody, odoberanej z vrtu BJ-4 v katastri Martin - Záturčie, ju zaradili do zoznamu prírodných liečivých vôd podľa vyhlášky Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 212/2000 Z. z. o rozdelení, rozsahu sledovania a obsahu analýz prírodných liečivých zdrojov a prírodných zdrojov minerálnych stolových vôd. Zdroj BJ-4 bol vyhlásený za zdroj prírodnej liečivej vody vyhláškou Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 89/2000 Z. z., ktorou sa vyhlasuje zdroj prírodnej liečivej vody v obci Martin - Záturčie.

Mikrobiologicko-biologické a rádiologické zloženie je v súlade s príslušnými normami a prípustnými limitmi pre tento druh prírodnej liečivej vody. Prírodná liečivá voda Fatra neobsahuje žiadne escherichia coli, koliformné baktérie, enterokoky, Pseudomonas aeruginosa, psychrofilné baktérie, mezofilné baktérie, živé organizmy, mŕtve organizmy, sporujúce sulfity redukujúce anaeróbne baktérie.

Kontrola kvality vody je pravidelne vykonávaná podľa platných právnych predpisov a je doložená zodpovedajúcimi protokolmi akreditovaným laboratóriom INGENO-ENVILAB, s. r. o., Žilina vyhláseným SNAS-ou a vybraným Ministerstvom zdravotníctva Slovenskej republiky.

Prírodná liečivá voda je do výrobnjej prevádzky privádzaná kontinuálne pomocou čerpacej techniky z antikoroového materiálu cez rozvodné potrubia. Od hlavy vrtu až po prevádzku je liečivá voda vedená potrubím z PE materiálu. Produkt prírodnej liečivej vody je upravovaný schváleným postupom, reintrodukciiu prírodného oxidu uhličitého na základe rozhodnutia Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky č. 01405/2003/IKŽ zo dňa 28. 11. 2003.

Opísaný produkt sa plní do hygienicky bezchybného spotrebiteľského balenia takým technologickým postupom, ktorý vylučuje jeho akúkoľvek kontamináciu cudzorodými prvkami alebo látkami, nakoľko ide o uzavretý okruh medzi odberným miestom vody a jej plnením do spotrebiteľského balenia.

Zdroje:

Kronika závodu Fatra

Odborné publikácie: Krahulec a kol.: Minerálne vody Slovenska - balneografia a krenografia časť 1 a 2, 1977
 Franko, Gazda: Tvorba a klasifikácia minerálnych vôd Západných Karpát, 1975
 Pitner: Hydrochemie, 1981
 Záverečná správa: Martin - Fatra, ochranné pásma, Begerová a kol. 1966
 Súhrnná správa Martin - Záturčie, Begerová, 1999
 Zbierka zákonov Slovenskej republiky (čísťka č. 9, č. 41 z roku 2000)
 Vestník Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky (čísťka č. 3 - 4 z roku 1996)